

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain ja sakon täytäntöönpanosta annetun lain 37 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että lakiin lisätään säännös, jonka mukaan vankiloilla olisi mahdollisuus saada salassapitosäännösten estämättä tieto tuomioistuimelta oikeudenkäyntiasiakirjoista silloin, kun tieto on tarpeen vankilassa järjestettävän, vakavan väkivalta- tai seksuaalirikollisuuden ehkäisyyn tähtäävän toimintaohjelman toteuttamiseksi. Luovutettavista tiedoista edellytettäisiin poistettavaksi rikoksen uhria koskevat yksityiskohtaiset henkilötunnistetiedot.

Nyt ehdotettu muutos merkitsisi Vankeinhoitolaitoksessa käyttöön otetun seksuaalirikollisuuden ehkäisyyn tähtäävän toimintaohjelman osalta paluuta korkeimman oikeuden syyskuussa 2004 tekemää ratkaisua edeltäneeseen tilanteeseen, jossa vankilalla on toimintaohjelmaa toteuttaessaan mahdollisuus saada tieto salassa pidettävistä oikeudenkäyntiasiakirjoista. Tämän lisäksi ehdotetaan hyvin rajoitetusti lisättäväksi Vankeinhoitolaitoksen mahdollisuuksia saada tietoja salassa

pidettävistä oikeudenkäyntiasiakirjoista siltä osin kuin tiedot ovat tarpeen Vankeinhoitolaitokselle asetetun uusintarikollisuuden vaikuttamisen tavoitteen saavuttamiseksi. Kyse olisi seksuaalirikostapausten lisäksi vakavista väkivaltarikoksista.

Samassa yhteydessä ehdotetaan muutettavaksi sakon täytäntöönpanosta annettua lakia siten, että siinä säilytetään säännös poliisimiehen velvollisuudesta tiedustella sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanon vuoksi etsintäkuulutetulta henkilöltä muun muassa asevelvollisuuden suorittamisesta, velkajärjestelystä tai hoidettavana olemisesta päihdehuollon laitoksessa taikka lastensuojelulaitoksessa.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan samanaikaisesti vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa ja tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevan lainsäädännön kokonaisuudistuksen sekä Vankeinhoitolaitoksen organisaatiota koskevan uudistuksen voimaantulon kanssa eli 1 päivänä lokakuuta 2006.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
SISÄLLYSLUETTELO	2
YLEISPERUSTELUT.....	3
1. Nykytila.....	3
1.1. Lainsäädäntö ja käytäntö	3
2. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset.....	6
2.1. Laki henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa	6
2.2. Laki sakon täytäntöönpanosta	7
3. Esityksen vaikutukset	7
4. Asian valmistelu.....	7
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	8
1. Lakiehdotukset	8
1.1. Laki henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa	8
1.2. Laki sakon täytäntöönpanosta	8
2. Voimaantulo.....	9
3. Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	9
LAKIEHDOTUKSET	10
henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain muuttamisesta.....	10
sakon täytäntöönpanosta annetun lain 37 §:n muuttamisesta	11
LIITE	12
RINNAKKAISTEKSTIT	12
henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain muuttamisesta.....	12
sakon täytäntöönpanosta annetun lain 37 §:n muuttamisesta	13

YLEISPERUSTELUT

1. Nykytila

1.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon tavoitteena uusintarikollisuuteen vaikuttaminen

Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain (39/1889) 1 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan rangaistus on pantava täytäntöön siten, ettei se tarpeettomasti vaikeuta vaan mahdollisuuksien mukaan edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan. Vuoden 2006 lokaan alusta lukien voimaan tulevassa vankeuslaissa (767/2005) korostetaan uusintarikollisuuteen vaikuttamista vielä nykyistä lakia selvemmin: vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana (1 luvun 2 §). Tavoitteen saavuttamisen kannalta olennaista on, että vanki voi täyttää toimintoihin osallistumisvelvollisuutensa sellaisessa, riittävän yksilöllisesti toteutetussa toiminnassa, joka on omiaan vaikuttamaan rikosten uusimisriskiä vähentävästi.

Lokakuun 2006 alusta lukien voimaan tulevassa vankeuslaissa korostetaan vielä nykyistä lainsäädäntöä selkeämmin valmiuksien parantamista vangin rikoksettomaan elämään. Tähän liittyen yhteistyössä vangin kanssa laaditaan yksilöllinen rangaistusajan suunnitelma. Suunnitelma koskee rangaistuksen suorittamista, vapauttamista ja ehdonalaista vapautta. Suunnitelma sisältää kannanotot muun muassa vangin sijoittamisesta, toiminnasta rangaistusaikana, poistumisluvan myöntämisestä, valvotusta koepaudesta ja ehdonalaisesta vapauttamisesta. Rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa otetaan huomioon muun muassa vangin rangaistusajan pituus, mahdolliset aikaisemmat vankeusrangaistukset, työ- ja toimintakyky sekä hänen henkilöstään, rikollisuudestaan ja

olosuhteistaan saadut tiedot. Rangaistusajan suunnitelma laaditaan sijoittajayksikössä. Rangaistusajan suunnitelma pannaan täytäntöön siinä vankilassa, johon vanki sijoitetaan. Tarvittaessa suunnitelmaa tarkennetaan vankilassa. Suunnitelmaa laadittaessa ollaan vangin suostumuksella tarpeellisessa määrin yhteydessä muihin tahoihin, jotka omalta osaltaan toimivat vangin yhteiskuntaan sijoittumisen parantamiseksi. Tällaisia tahoja ovat esimerkiksi vangin kotikunta sekä omaiset.

Erityiset toimintaohjelmat

Vankeinhoitolaitos on viime vuosien aikana ottanut käyttöön useita vankien kanssa tehtävään tavoitteelliseen työhön tarkoitettuja toimintaohjelmia, joiden tarkoituksena on vähentää alttiutta syyllistyä rikoksiin. Eräät toimintaohjelmat on suunniteltu tiettyjen rikostyyppien ehkäisyyn. Tällainen toimintaohjelma on myös vuodesta 1999 Kuopion vankilassa käytössä ollut, Englannin vankeinhoidossa kehitetty seksuaalirikoksiin syyllistyneille vangeille suunnattu Sex Offender Treatment Programme, jonka lyhenteenä on Suomessa käytetty nimeä STOP-ohjelma. Ohjelmaa on Kuopion vankilassa toteutettu vuoden 2003 alusta lukien kahdella kahdeksanpaikkaisella osastolla. Sen on suorittanut vuoden 2004 loppuun mennessä 68 vankia. Vuoden 2004 lopulla todettiin, että ohjelman käyneistä vangeista vain yksi on syyllistynyt uuteen seksuaalirikokseen.

Seksuaalirikollisuuteen vaikuttamaan pyrkivien toimintaohjelmien toteuttamisessa tarvitaan oikeudenkäyntiasiakirjojen tietoja, koska ohjelmaa toteuttavat psykologit ja ohjaajat rakentavat ohjelmaan olennaisena osana kuuluvat istunnot ottaen huomioon kulloinkin ohjelmaan osallistuvan vankiryhmän jäsenten todelliset rikostilanteet ja tuomitun käyttäytyminen niissä. Osassa tapauksia riittävän objektiivista tietoa itse rikostapahtumasta tai siihen johtaneista seikoista ei ole saatavissa tuomitulta itseltään. Tämä liittyy joillakin seksuaalirikokseen syyllistyneillä todettuun taipumukseen vähätellä rikostaan

tai kieltää se. Näiden seikkojen voidaan arvioida paitsi lisäävän uusimisriskiä, myös vaikeuttavan pyrkimyksiä vaikuttaa rikosten uusimista ehkäisevästi. Oikeudenkäyntiasiakirjojen antama tieto itse rikostapahtuman luonteesta on tärkeä, jotta vaikuttamisyrittäminen voidaan kohdistaa oikein tuomittuun rikolliseen tekoon liittyviin käyttäytymismalleihin ja asenteisiin. Oikeudenkäyntiasiakirja-aineistoa käyttävät ainoastaan toimintaohjelman vastuullisesta toteuttamisesta huolehtivat virkamiehet.

Syksystä 2004 alkaen STOP-ohjelman toteuttamisessa ei ole voitu käyttää hyväksi oikeudenkäyntiasiakirja-aineistoa korkeimman oikeuden tehtyä asiakirjojen salassapitoa koskevan päätöksen (KKO 2004:90). Kuopion vankila ja seksuaalirikoksesta tuomittu henkilö pyysivät lupaa tiedon saamiseen salassa pidettäväksi määrätystä oikeudenkäyntiaineistosta. STOP -ohjelman toteuttamisen kannalta olisi ollut välttämätöntä, että oikeudenkäyntiaineisto olisi ohjelmaa toteuttavien virkamiesten käytössä. Korkein oikeus totesi, että laissa ei ole perustetta tiedon saamiseen.

Edellä on tuotu esille tarve varmistaa seksuaalirikoksista tuomituille järjestettävästä toimintaohjelmasta vastaavien Vankeinhoitolaitoksen virkamiesten mahdollisuus saada oikeudenkäyntiasiakirjat käyttöönsä. Tarve liittyy edellä esitettyjen perusteiden lisäksi siihen, että toimintaohjelma on pitkäkestoinen (noin puoli vuotta) ja hyvin intensiivisesti toteutettava. Nämä ominaisuudet ovat yhteydessä siihen, että kysymys on pyrkimyksestä vaikuttaa todella vakavaan rikollisuuteen. Vankeinhoitolaitoksessa on käytössä kaksi muuta pitkäkestoista ja intensiivistä ohjelmaa, joista toinen on suunnattu päihteiden käyttäjille ja toinen väkivaltarikoksesta tuomituille. Toistaiseksi vastaavaa tarvetta ei ole ilmennyt näiden ohjelmien osalta. On kuitenkin mahdollista, että erityisesti vakavaan väkivaltarikokseen syyllistyneiden toimintaohjelmatarjonnan kehittyessä Vankeinhoitolaitoksessa tällainen tarve tulee ilmenemään.

Oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapito

Oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain (945/1984) 5 § koskee harkinnanvaraista suljettua käsittelyä tuomioistuimessa. Maini-

tun pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan tuomioistuimien voi asianosaisen vaatimuksesta tai erityisestä syystä muutenkin päättää, että suullinen käsittely toimitetaan kokonaan tai osittain yleisön läsnä olematta, kun käsitellään siveellisyysrikosta, kunnianloukkausta tai yksityiselämän loukkaamista koskevaa asiaa taikka muuta sellaista rikosasiaa, joka koskee erityisen arkaluonteista henkilön yksityiselämään liittyvää seikkaa.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 9 § koskee oikeudenkäyntiaineiston julkisuutta. Mainitun pykälän 1 momentin mukaan oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuudesta on voimassa, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa säädetään, jollei oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 2 §:stä tai nyt puheena olevan pykälän 2 tai 3 momentista muuta johdu. Mitä asiakirjasta säädetään, koskee myös muuta oikeudenkäyntiaineistoa. Oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain 9 §:n 2 momentin mukaan, jos suullinen käsittely on 4 §:n (pakollinen suljettu käsittely valtion turvallisuutta tai ulkoisia suhteita mahdollisesti vaarantavassa julkisessa käsittelyssä) tai 5 §:n (harkinnanvarainen suljettu käsittely) nojalla ollut kokonaan tai osaksi suljettu tai jos siinä on esitetty salassa pidettävä asiakirja tai esine taikka ilmaistu tieto, josta on säädetty salassapitovelvollisuus, tuomioistuimien voi päättää, että oikeudenkäyntiaineisto sovellettuja lainkohtia ja tuomiolauselmaa lukuun ottamatta on pidettävä tarpeellisin osin salassa määräajan, kuitenkin enintään 40 vuotta päätöksen antamisesta. Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 26, 27, 29, 30 ja 31 kohdassa mainitut tai niitä vastaavat muussa laissa salassa pidettäväksi säädetty tuomioistuimelle annetut asiakirjat, samoin kuin momentin 24, 25 ja 32 kohdassa mainitut tai niitä vastaavat muussa laissa salassa pidettäväksi säädetty tuomioistuimelle annetut asiakirjat, jotka koskevat asianomistajaa tai sivullista rikosasiassa taikka asianosaista tai sivullista riita-asiassa tai hallintolainkäyttöasiassa taikka jotka sisältävät tietoja henkilön terveydentilasta, on pidettävä salassa ilman tuomioistuimen päätöstäkin, jollei tuomioistuin asiaan liittyvän painavan yleisen edun vuoksi toisin päättä.

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 29 § koskee salassa pi-

dettävien tietojen antamista toiselle viranomaiselle. Pykälän 1 momentin 1 ja 2 kohdan mukaan viranomaisella voi antaa toiselle viranomaiselle tiedon salassa pidettävästä asiakirjasta, jos tiedon antamisesta tai oikeudesta tiedon saamiseen on laissa erikseen nimenomaisesti säädetty tai jos se, jonka etujen suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty, antaa siihen suostumuksensa. Lain 28 §:n 1 momentissa on säännös, jonka mukaan viranomaisella voi, jollei lailla toisin säädetä, antaa yksittäistapauksessa luvan tietojen saamiseen salassa pidettävästä asiakirjastaan tieteellistä tutkimusta, tilastointia taikka viranomaisen suunnittelu- tai selvitystyötä varten, jos on ilmeistä, ettei tiedon antaminen loukkaa niitä, joiden suojaksi salassapitovelvollisuus on säädetty.

Henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annettu laki (422/2002) sisältää erityissäännökset henkilötietojen käsittelystä vapauteen kohdistuvien rangaistusten täytäntöönpanossa. Laki sisältää säännökset muun muassa oikeudesta saada tietoja muilta viranomaisilta. Lain 19 §:n 1 momentin nojalla sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, Rikosseuraamusvirastolla, Kriminaalihuoltolaitoksella ja Vankeinhoitolaitoksella on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada toiselta viranomaiselta tuomittua, vankia, rangaistuslaitokseen otettua tai yhdyskuntaseuraamusta suorittavaa henkilöä koskevia tietoja, jotka ovat tarpeen rangaistuksen täytäntöönpanoa tai tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevan tehtävän taikka muun sille kuuluvan tehtävän hoitamista varten. Tiedonsaantioikeus on rajattu tiettyihin tietojärjestelmiin tai rekistereihin. Tiedonsaantioikeus koskee oikeusrekisterikeskuksen tuomiolauselmajärjestelmää, väestötietojärjestelmää, poliisiasiain tietojärjestelmän etsintäkuulutusrekisteriä ja pidätettyjen rekisteriä, syyttäjätietojärjestelmää, ulosoton tietojärjestelmää sekä ulkomaalaisviraston ulkomaalaisrekisteriä. Edellä mainituista tietojärjestelmistä tai rekistereistä on mahdollisuus saada vain laissa erikseen todettuja tietoja.

Korkein oikeus on tehnyt STOP-ohjelmassa tarvittavien oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapitoa koskevan ratkaisun syyskuussa 2004. Asiassa oli kyse siitä, että törkeästä raiskauksesta vankeusrangaistukseen tuomittu henkilö osallistui Kuopion

vankilassa järjestettävään STOP-ohjelmaan, jonka tarkoituksena on vähentää rikoksen uusimisen riskiä. Vankila ja rikoksesta tuomittu henkilö pyysivät tuomioistuimelta lupaa tiedon saamiseen salassa pidettäväksi määrätystä oikeudenkäyntiaineistosta. Pyyntöä perusteltiin sillä, että ohjelman toteuttamiseksi oli välttämätöntä, että oikeudenkäyntiaineisto on ohjelmaa toteuttavien virkamiesten käytettävissä. Korkein oikeus eväsi luvan, koska hakemuksessa ilmoitettu oikeudenkäyntiaineiston käyttötarkoitus ei ollut viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 28 §:n 1 momentin tai 29 §:n 1 momentin mukainen eikä se, jonka etujen suojaamiseksi salassapitomääräys oli annettu, ollut antanut suostumustaan tiedon antamiseen. Korkein oikeus totesi vielä, että pyydetystä aineistosta ei ollut eroteltavissa sellaisia asiakirjoja, jotka koskisivat vain tuomittua.

Tieto salassa pidettävistä asiakirjoista olisi saatavissa myös siten, että pyydetään tiedonsaantiin lupa niiltä henkilöiltä, joiden suojaksi salassapito on säädetty. Seksuaalirikostapauksissa tämä merkitsisi sitä, että lupaa salassa pidettävien asiakirjojen saantiin pyydetäisiin paitsi rikoksen tekijältä myös rikoksen uhrilta. Lupaa tiedusteltaessa noin puolet uhreista ei ole suostunut tietojen antamiseen. Tiedon hankkiminen tällä keinolla on ikävää rikoksen uhrin kannalta, eikä tietoja saada riittävän usein.

Nyt käsillä oleva tilanne on ongelmallinen myös siksi, että se on johtanut virkamiehen joutumiseen syyteharkintaan salassapitovelvollisuuden rikkomisesta.

Laki sakon täytäntöönpanosta

Voimassa olevassa sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 37 §:n 1 momentissa on säännös, jonka mukaan ulosottomiehen on tiedusteltava muutorangaistukseen tuomitulta muun muassa asevelvollisuuden suorittamisesta, velkajärjestelystä tai onko hän hoidettavana tai sijoitettuna rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 1 e §:ssä tarkoitettussa päihdehuollon tai lastensuojelun laitoksessa. Momentin viimeisen virkkeen mukaan sama tiedustelovelvollisuus on poliisimiehellä, joka tapaa sakon muutorangaistuksen täytäntöönpanoa varten etsin-

täkuulutetun henkilön. Vankeuslain voimaantulon seurauksena edellä todettu poliisimiehen tiedusteluvollisuutta koskeva säännös on kumoutumassa. Mainittua säännöstä kuitenkin tarvitaan edelleen.

2. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

2.1. Laki henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa

Edellä on todettu vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon keskeisenä tavoitteena olevan uusintarikollisuuden vaikuttaminen siten, että rikokseen syyllistyneiden alttius syyllistyä uusiin rikoksiin vähenee. Tavoitteen täyttäminen edellyttää tietoa yksittäisen vangin rikollisuuteen vaikuttavista tekijöistä sekä tosiasiallisista mahdollisuuksista vaikuttaa niihin. Kyse on siis seikoista, joiden selvittäminen kuuluu Vankeinhoitolaitoksessa aluevankiloide n sijoittajyksiköille. Kyseisten seikkojen selvittäminen ja vaikuttamiskeinojen pohtiminen tapahtuu pääosin yhteistyössä vangin kanssa. Niin ikään valtaosassa tapauksia sijoittajyksiköillä on käytettävään vangin kanssa käytäviä keskusteluja tukeva ja täydentävä erilaisista asiakirjoista selviävä tieto. Oikeudenkäyntiasiakirjatkin ovat yleensä julkisia, joten ne ovat vaikeuksista sijoittajyksikön virkamiesten käytettävissä.

Eräisiin vakaviin rikostyyppisiin ja tällaiseen rikollisuuteen vaikuttamiseen saattaa liittyä seikkoja, joita ei riittävästi kyetä rikokseen syyllistyneen henkilön kanssa käsittelemään. Tämä koskee esimerkiksi seksuaalirikoksia. Edellä on todettu, että Vankeinhoitolaitoksessa käytössä oleva seksuaalirikollisille suunnattu toimintaohjelma on omalta osaltaan edesauttanut rikoksentekealttiuden vähentämisessä. Toimintaohjelman toteuttamisessa on tarvittu oikeudenkäyntiasiakirjoja, joista on ollut saatavissa luotettava tieto rikostapahtumasta. Tämän tiedon perusteella on voitu arvioida rikoksen uusimisalttiutta ja ennen kaikkea sitä, minkälaisiin tekijöihin vaikuttamalla uusimisalttiutta voitaisiin vähentää. Toimintaohjelman yksilöllinen toteuttaminen on voinut perustua näihin tekijöihin.

Näistä syistä oikeudenkäyntiasiakirjoihin kirjattuja, salassa pidettäviä tietoja tulee voida antaa Vankeinhoitolaitoksen käyttöön. Toisena tämänkaltaisena rikostyyppinä ovat vakavat väkivaltarikokset.

Edellä todettujen säännösten ja korkeimman oikeuden ratkaisun KKO 2004:90 valossa selkein keino tässä tarkoitettujen tiedonsaannin turvaamiseksi on muuttaa henkilö tietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annettua lakia, joka sisältää erityissäännökset henkilötietojen käsittelystä vapautteen kohdistuvien rangaistusten täytäntöönpanossa. Lain 19 §:ssä ovat säännökset oikeudesta saada tietoja muilta viranomaisilta. Lakiin lisättäisiin uusi 19 a §, jonka mukaan pykälän edellyttämin tavoin ja tarkoituksiin olisi saatavissa tuomioistuimelta vangin oikeudenkäyntiasiakirjoista tietoja, jotka ovat tarpeen vakavaan väkivaltarikokseen tai seksuaalirikokseen syyllistyneen henkilön vankilassa järjestettävän, kyseisen rikollisuuden ehkäisyyn tähtäävän toimintaohjelman täytäntöönpanossa. Jotta tietojen saannilla ei puututtaisi rikoksen uhrin tai muun asiaan osallisen henkilön yksityisyydensuojaan, luovutettavista tiedoista edellytettäisiin tuomioistuimessa poistettavaksi kyseistä henkilöä koskevat yksityiskohtaiset henkilötunnistetiedot. Siltä osin kuin päätös ei olisi ymmärrettävissä tietojen poistamisen jälkeen, käytettäisiin korvaavaa ilmaisua, kuten kirjainsymbolia (esimerkiksi henkilö A). Toimintaohjelman toteuttamisen kannalta välttämättömiä tietoja olisivat kuitenkin tiedot asianosaisen iästä, sukupuolesta sekä mahdollisesta sukulaisuussuhteesta rikoksesta tuomittuun henkilöön. Tämä säännös tulisi pykälän 2 momentiksi. Lain 19 §:n lopussa on säännös tietojen antamisesta teknisen käyttöyhteyden avulla. Sellaista tarvetta ei liittyisi tässä tarkoitettuihin tietoihin.

Salassapitosäännösten periaatteiden mukaisesti salassa pidettäviä oikeudenkäyntiasiakirjoja voisivat käsitellä vain sellaiset Vankeinhoitolaitoksen virkamiehet, joiden virkatehtäviin välittömästi liittyy tällaisten tietojen saamisen välttämätön tarve. Vankilassa kyse on siis vakavan väkivaltarikollisuuden tai seksuaalirikollisuuden ehkäisyyn tähtäävän toimintaohjelman toteuttamisesta. Tietojen käsittelijäjoukko olisi suppea. Kyseeseen tulisivat virkamiehet, jotka osallistuvat toimin-

taohjelman varsinaiseen toteuttamiseen. Tällaisia virkamiesryhmiä voisivat olla esimerkiksi psykologit, sosiaalityöntekijät ja erityisohjaajat. Tietojen saaminen edellyttäisi myös erityisen tarkkaa asiakirjojen suojaamista sekä mahdollisimman lyhytaikaista säilyttämistä ja asianmukaista hävittämistä. Näitä tietoja ei koottaisi rekisteriksi, vaan salassa pidettävää tietoa sisältävät asiakirjat hävitettäisiin välittömästi, kun niistä on saatu vain ja nimenomaan tässä ehdotuksessa tarkoitettujen toimintaohjelmien toteuttamisessa tarvittavat tiedot. Tämän jälkeen asiakirjojen sisältämä tieto olisi muuttunut osaksi toimintaohjelman toteuttamista.

Muiden rikostyyppien kuin vakavien väkivaltarikosten ja seksuaalirikosten osalta edellä todetun kaltaista salassapidon ongelmaa ei ole todettu. Osin tämä johtunee siitä, että muiden rikostyyppien oikeudenkäyntiasiakirjoja ei julisteta yhtä yleisesti salassa pidettäväksi kuin vakavissa väkivaltarikostapauksissa sekä seksuaalirikostapauksissa ja osin siksi, että muihin rikoksiin vaikuttamaan pyrkivissä toimintaohjelmissä oikeudenkäyntiasiakirjoilla ei ole yhtä keskeistä merkitystä kuin vakavaan väkivaltarikollisuuteen ja seksuaalirikollisuuteen vaikuttamiseen tähtävissä toimintaohjelmissä.

2.2. Laki sakon täytäntöönpanosta

Muutos koskisi poliisimiehen tiedusteluvelvollisuutta, jonka mukaan poliisimiehen, joka tapaa sakon muuntorangeistuksen täytäntöönpanoa varten etsintäkuulutetun henkilön, on tiedusteltava tältä samoja asioita kuin mitä momentin alkuosassa on säädetty ulosottomiehen velvollisuuksiksi. Voimassa olevassa sakon täytäntöönpanosta annetun lain 37 §:n 1 momentissa on tällainen säännös, mutta vankeuslain voimaantulon seurauksena

edellä todettu poliisimiehen tiedusteluvelvollisuutta koskeva säännös on kumoutumassa. Mainittua säännöstä kuitenkin tarvitaan edelleen. Samassa yhteydessä muutettaisiin momentissa oleva viittaus rangaistusten täytäntöönpanosta annettuun lakiin viittaukseksi lokakuun 1 päivänä 2006 voimaan tulevaan vankeuslakiin.

3. Esityksen vaikutukset

Henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain muuttamista koskevan esityksen tarkoituksena on tehdä mahdolliseksi vakavan väkivaltarikollisuuden ja seksuaalirikollisuuden ehkäisyyn tähtävään toimintaohjelman asianmukainen toteuttaminen Vankeinhoitolaitoksessa. Esityksellä on rikollisuuden vähentämiseen tähtävä tarkoitus.

Sakon täytäntöönpanosta annetun lain 37 §:n muutoksen tarkoituksena on säilyttää poliisimiehen nykyinen tiedusteluvelvollisuus tavattaessa sakon muuntorangeistuksen täytäntöönpanon vuoksi etsintäkuulutettu henkilö. Tiedustelun avulla voidaan välttää perusteettomia sakon muuntorangeistuksia.

Esityksellä ei juurikaan ole valtiontaloudellisia vaikutuksia, joskin se aiheuttaa jonkin verran lisävaivaa tuomioistuimille niiden joutuessa poistamaan asiakirjoista uhrin yksityiskohtaisia tunnistetietoja.

4. Asian valmistelu

Esitys on valmistelu oikeusministeriössä.

Esityksestä on pyydetty lausunto Rikosseuraamusvirastolta ja vankiloissa järjestettävien vaatvien toimintaohjelmien vastuuhenkilöitä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotukset

1.1. Laki henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa

19 a §. Henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 19 a §, joka koski tuomioistuimelta saatavia, oikeudenkäyntiasiakirjoihin sisältyviä salassa pidettäviä tietoja. Kyse olisi rajoitetusta tietojensaantioikeudesta tilanteissa, joissa salassa pidettävät oikeudenkäyntiasiakirjojen tiedot olisivat tarpeen vakavaan väkivaltarikokseen tai seksuaalirikokseen syyllistyneen henkilön rikollisuuden ehkäisemiseen tähtäävän toimintaohjelman toteuttamisessa vankilassa. Kyse olisi esimerkiksi rikoksen tekoon johtaneita syitä ja rikosentekotapaa koskevista tiedoista.

Henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain 15 §:n 1 momentin mukaan laissa tarkoitettujen tietojen käsittelyyn ovat oikeutettuja Rikosseuraamusviraston, Kriminaalihuoltolaitoksen ja Vankeinhoitolaitoksen virkamiehet siltä osin kuin se on tarpeen heidän virkatehtäviensä suorittamiseksi. Ehdotettavan muutoksen osalta tämä tarkoittaisi sitä, että salassa pidettäviä oikeudenkäyntiasiakirjoja voisivat käsitellä vain ne virkamiehet, joiden virkatehtäviin kuuluu vakavaan väkivaltarikokseen tai seksuaalirikokseen syyllistyneiden vankien rikosten uusimisen ehkäisemiseen tähtäävän toimintaohjelman täytäntöönpano. Tämä tarkoittaa suppeaa tietojensaajajoukkoa. Pääosin kyse olisi kyseisiä toimintaohjelmia toteuttavista psykologeista, sosiaalityöntekijöistä, erityisohjaajista ja ohjaajista. Kyse olisi myös nimenomaan edellä todettujen rikosten ehkäisyyn tähtäävistä toimintaohjelmista, ei yleispiirteisemmistä toiminnoista, joilla pyritään parantamaan vankien valmiuksia elää rikoksetonta elämää.

Salassa pidettävät oikeudenkäyntiasiakirjat usein sisältävät erittäin arkaluonteista tietoa rikoksen asianosaista tai muista asiaan osallisista. Edellä tarkoitettujen toimintaohjelmien täytäntöönpanossa ei tarvita asianosaisten ei-

kä muiden asiaan osallisten täydellisiä yksilöintitietoja. Tietojen arkaluonteisuuden vuoksi nämä yksilöintitiedot poistettaisiin tai korvattaisiin muilla tunnistetiedoilla ennen tietojen luovuttamista. Kuitenkin toimintaohjelman täytäntöönpanossa tarvitaan tietoja asianosaisen iästä, sukupuolesta tai sukulaisuussuhteesta rikoksesta tuomittuun henkilöön, joten näitä tietoja ei poistettaisi.

Oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva lainsäädäntömuutos on parhaillaan vireillä (HE 13/2006 vp). Nyt ehdotettu muutos ei ole ristiriidassa oikeudenkäynnin julkisuutta koskevan muutosesityksen kanssa.

1.2. Laki sakon täytäntöönpanosta

Muutos koski poliisimiehen tiedusteluvelvollisuutta, jonka mukaan poliisimiehen, joka tapaa sakon muutorangaistuksen täytäntöönpanoa varten etsintäkuulutetun henkilön, on tiedusteltava tältä samoja asioita kuin mitä momentin alkuosassa on säädetty ulosottomiehen velvollisuudeksi. Kyse on tiedoista, jotka ovat tarpeen selvittämässä muutorangaistuksen täytäntöönpanon lykäämisen edellytyksiä tai muutorangaistuksen täytäntöönpanokieltoa päihdehuollon ja lastensuojelun vuoksi.

Voimassa olevassa sakon täytäntöönpanosta annetun lain 37 §:n 1 momentissa on tällainen säännös, mutta vankeuslain voimaantulon seurauksena edellä todettu poliisimiehen tiedusteluvelvollisuutta koskeva säännös on kumoutumassa. Mainittua säännöstä kuitenkin tarvitaan edelleen, joskaan vankeuslaissa ei ole enää täytäntöönpanokieltoa laitoksessa oloaikaa seuraavan kolmen kuukauden ajalle. Tämä muutos tehtäisiin myös sakon täytäntöönpanosta annettuun lakiin. Samassa yhteydessä muutettaisiin momentissa oleva viittaus rangaistusten täytäntöönpanosta annettuun lakiin viittaukseksi lokakuun 1 päivänä 2006 voimaan tulevaan vankeuslakiin.

2. Voimaantulo

Seksuaalirikollisille suunnatun toimintaohjelman asianmukaisen toteuttamisen kannalta mahdollisuus salassa pidettävien oikeudenkäyntiasiakirjojen saamiseen on kiireellinen asia. Tietojen saaminen rikollisuuteen vaikuttamisen tavoitteen täyttämiseksi liittyy olennaisesti lokakuussa 2006 voimaan tulevaan vankeuslakiin. Tästä syystä laki ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivänä lokakuuta 2006.

Sakon täytäntöönpanosta annetun lain muutos ehdotetaan tulevaksi voimaan niin ikään 1 päivänä lokakuuta 2006, jolloin laissa nyt oleva säännös poliisimiehen tiedusteluvelvollisuudesta muutoin kumo utuisi.

3. Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Uudistuksen tavoitteena on tehdä mahdolliseksi vakavan väkivaltarikollisuuden ja seksuaalirikollisuuden ehkäisyyn tähtäävän toimintaohjelman asianmukainen toteuttaminen

Vankeinhoitolaitoksessa. Esitys ei loukkaa uhrin yksityisyyden suojaa, koska häntä koskevat yksityiskohtaiset tunnistetiedot poistettaisiin ennen asiakirjojen luovuttamista. Poistettavia tietoja eivät kuitenkaan olisi tiedot uhrin iästä, sukupuolesta ja sukulaisuussuhteesta rikoksesta tuomittuun. Sukulaisuussuhdetta koskevan tiedon säilyttäminen asiakirjoissa on uhrin yksityisyyden suojan kannalta ongelmallista, koska sen perusteella usea uhri voi olla tunnistettavissa. Toisaalta tämä tieto on rikollisuuteen vaikuttamiseen tähtäävän toimintaohjelman täytäntöönpanossa välttämätön. Koska asiassa on kyse vakavan rikollisuuden ehkäisemisestä ja koska tietojen käsittelijäjoukko on hyvin suppea (vain kyseisen toimintaohjelman täytäntöönpanoon osallistuvat virkamiehet) eikä tällä joukolla ole intressiä eikä oikeutta selvittää uhrin henkilöllisyyttä ikää ja sukulaisuussuhdetta tarkemmin, lakiehdotus voitaneen käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään 24 päivänä toukokuuta 2002 henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annettuun lakiin (422/2002) uusi 19 a § seuraavasti:

19 a §

Oikeus tiedonsaantiin tuomioistuimelta

Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, vankeinhoitolaitoksella on oikeus salassapitosäännösten ja salassapitomääräysten estämättä saada tuomioistuimelta tietoja vakavaan väkivaltarikokseen tai seksuaalirikokseen syyllistyneen vangin oikeudenkäyntiasiakirjoista, jos tiedot ovat tarpeen vangin vankilassa järjestettävän, rikosten uusimisen ehkäisemiseen tähtäävän toimintaohjelman

täytäntöönpanossa.

Tiedot luovuttavan viranomaisen on ennen luovuttamista poistettava tai korvattava muilla tunnisteilla 1 momentissa tarkoitetuista asiakirjoista sellaiset tiedot, joiden avulla asianosainen tai muu asiaan osallinen voidaan tunnistaa. Rikoksesta tuomitun tunniste-tietoja ja tietoja muun asianosaisen iästä, sukupuolesta tai sukulaisuussuhteesta rikoksesta tuomittuun ei kuitenkaan saa poistaa.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä loka-kuuta 2006.

2.

Laki**sakon täytäntöönpanosta annetun lain 37 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sakon täytäntöönpanosta 9 päivänä elokuuta 2002 annetun lain (672/2002) 37 §:n
 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 985/2005, seuraavasti:

37 §

Muuntorangaistuksen täytäntöönpanon lykkääminen

Ulosottomiehen on ennen täytäntöönpanoa tiedusteltava muuntorangaistukseen tuomitulta, onko hän suorittamassa asevelvollisuutta, reservin kertausharjoituksessa tai palveluksessa aseettomana tai siviilipalvelusmiehenä, onko hänelle myönnetty yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain mukainen velkajärjestely taikka onko hän hoidettavana tai sijoitettuna vankeuslain (767/2005) 2 luvun 9 §:ssä tarkoitetussa lä-

toksessa. Sama tiedusteluvelvollisuus on poliisimiehellä, joka tapaa sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa varten etsintäkuulutetun henkilön.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä lokakuuta 2006.

Tällä lailla kumotaan sakon täytäntöönpanosta annetun lain 37 §:n muuttamisesta 23 päivänä syyskuuta 2005 annettu laki (772/2005).

Helsingissä 25 päivänä elokuuta 2006

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Leena Luhtanen*

1.

Laki**henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään 24 päivänä toukokuuta 2002 henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annettuun lakiin (422/2002) uusi 19 a § seuraavasti:

Ehdotus

19 a §

Oikeus tiedonsaantiin tuomioistuimelta

Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, vankeinhoitolaitoksella on oikeus salassapitosäännösten ja salassapitomääräysten estämättä saada tuomioistuimelta tietoja vakavaan väkivaltarikokseen tai seksuaalirikokseen syyllistyneen vangin oikeudenkäyntiasiakirjoista, jos tiedot ovat tarpeen vangin vankilassa järjestettävän, rikosten uusimisen ehkäisemiseen tähtäävän toimintaohjelman täytäntöönpanossa.

Tiedot luovuttavan viranomaisen on ennen luovuttamista poistettava tai korvattava muilla tunnisteilla 1 momentissa tarkoitettuista asiakirjoista sellaiset tiedot, joiden avulla asianosainen tai muu asiaan osallinen voidaan tunnistaa. Rikoksesta tuomitun tunnistetietoja ja tietoja muun asianosaisen iästä, sukupuolesta tai sukulaisuussuhteesta rikoksesta tuomittuun ei kuitenkaan saa poistaa.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä lokakuuta 2006.

2.

Laki**sakon täytäntöönpanosta annetun lain 37 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sakon täytäntöönpanosta 9 päivänä elokuuta 2002 annetun lain (672/2002) 37 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 985/2005, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

37 §

Muuntorangaistuksen täytäntöönpanon lykkääminen

Ulosottomiehen on ennen täytäntöönpanoa tiedusteltava muuntorangaistukseen tuomitulta, onko hän suorittamassa asevelvollisuutta, reservin kertausharjoituksessa tai palvelemassa aseettomana tai siviilipalvelusmiehenä, onko hänelle myönnetty yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain mukainen velkajärjestely, onko hän hoidettavana tai sijoitettuna vankeuslain (767/2005) 2 luvun 9 §:ssä tarkoitettussa laitoksessa tai onko hän viimeisten kolmen kuukauden aikana ollut sellaisessa laitoksessa.

Ehdotus

37 §

Muuntorangaistuksen täytäntöönpanon lykkääminen

Ulosottomiehen on ennen täytäntöönpanoa tiedusteltava muuntorangaistukseen tuomitulta, onko hän suorittamassa asevelvollisuutta, reservin kertausharjoituksessa tai palvelemassa aseettomana tai siviilipalvelusmiehenä, onko hänelle myönnetty yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain mukainen velkajärjestely taikka onko hän hoidettavana tai sijoitettuna vankeuslain (767/2005) 2 luvun 9 §:ssä tarkoitettussa laitoksessa. *Sama tiedusteluvollisuus on poliisimiehellä, joka tapaa sakon muuntorangaistuksen täytäntöönpanoa varten etsintäkuulutetun henkilön.*

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä lokakuuta 2006.

Tällä lailla kumotaan sakon täytäntöönpanosta annetun lain 37 §:n muuttamisesta 23 päivänä syyskuuta 2005 annettu laki (772/2005).